

Porolukutyöryhmään

Marja Nuorgam

Olen yksi kolmesta Inarin kunnaneläinlääkäristä. Olen tehnyt töitä porojen kanssa Inari-Utsjoki-alueella vuodesta 1989.

Kerron porojen terveyteen vaikuttavista asioista meidän omalta alueeltamme, pohjoisimmalta poronhoitoalueelta. Meillä on 10 paliskuntaa, joiden terveydenhuoltoa ja -hoitoa teemme sekä tarkastamme lihaa 7 poroteurastamolla. Työtä riittää ainakin 7 kuukaudelle vuodesta, kesäisin tapaamme vain lähinnä yksittäisiä poroja.

Paliskunnat ovat hyvinkin erikokoisia ja monin tavoin erilaisia. En mitenkään voi väittää tuntevani seurauksia tai syitä hyvälle tai huonoille asioille edes tämän Inari-Utsjoki -alueen paliskunnissa. Saati, että osaisin puhua olosuhteista koko laajalla poronhoitoalueella. Esimerkiksi paliskuntien porojen kokoamisen mahdollisuudet ovat selvästi eri maailmoista eri paliskunnissa, jolloin eläinlääkäriin mielikuva paliskunnan olosuhteista saattaa olla hyvinkin väritynyt vain siksi, että porot saadaan kokoon erotuksiin vasta kevättalven kuukausina.

Monet porojen terveyteen ja sairauteen vaikuttavat asiat ovat loppujen lopuksi kytköksissä toisiinsa; yhteenliittävä tekijä on stressi. Stressi alentaa poron vastustuskykyä loisia ja mikrobeja vastaan. Stressi voi kuitenkin myös suoraan aiheuttaa sairautta ja kuolemaa mahahaavan ja lihasrappeuman kautta

IHMISEN TOIMINTA on yksi iso tekijä.

Paliskunnan puolelta, porojen kokoaminen ja miten se suunnitellaan ja tehdään, erotusten kulku ja kesto. Kuljetukset. Eläinten käsittelyssäkin on suuria paliskuntakohtaisia eroja.

Muu maankäyttö, häiriöt tokassa, tällaiset asiat vaikuttavat herkästi isossa mittakaavassa suureen määrään poroja. Turismi ja mm. rekikoirabusiness ovat Inarin kunnassa kovassa kasvussa. Kotimaisia ja ulkomaisia rekikoirayrityksiä putkahtelee vähän joka kylälle sellaista tahtia, ettei kunnaneläinlääkäri edes aina tiedä kaikista yrittäjistä. Yhteentörmäyksiltä ei ole välttytty. Pahaakin jälkeä on tullut, puolin ja toisin. Jos poronomistajat stressaantuvat naapurin 'susilauman' ulvonnasta, niin miten lienee porot.

Tarhaus vaikuttaa porojen terveyteen. Varmasti sillä haetaan positiivisia vaikutuksia. Kuitenkin, porojen määrän kasvu/ m² lisää sairauksien esiintymistä monesta eri syystä. Alueen koon lisäksi on tärkeää sopiva jaottelu eri ryhmille, etenkin heikoille, sairaille, vasta tulleille. Vasotus lisää tilan- ja rehun- ja vedentarvetta. Ruokinnan järjestäminen niin, että kaikki saavat, ja niin, etteivät taudinaiheuttajat leviäisi tai rehu ja vesi saastuisi. Rehun määrän lisäksi kriittistä on rehun laatu sekä ruokinnanmuutosten hidas toteuttaminen.

Onneksi pohjoisessa ei juuri tapahdu ympärivuotista tarhausta, joka mielestäni on vihoviimeinen piina porolle.

Ihmisen toiminnan seurauksena eläinlääkäri hoitaa myös yksittäisiä loukkaantumisia, haavoja ja esim. kastroatiokomplikaatioita.

LOISET vaikuttavat porojen terveyteen melko lailla, vaikka pääosa alueemme poroista lääkitään loislääkkeellä vuosittain. Kurmu ja saulakka jatkavat pohjoisessa runsaslukuisina, vaikka kuinka olisivat sataprosenttisen herkkiä vuosikymmeniä käyttämällemme ivermektinille. Lääkitsemättä jäänyt poro kärsii kyseisistä loisista juuri näihin aikoihin pahiten. Näkyviä oireita aiheuttaa porossa suhteellisen usein myös aivokalvomato, joka on lääkityksen suhteen paljon haastavampi kuin nuo edellä mainitut. Liuta loisia elää porossa niin sopusoinnussa, ettemme varsinaisesti niiden vaikutuksia suoraan näe, vaikka esiintyisivätkin yleisinä. Teurastamölöydöksinä kyllä näemme monia loisia ja niiden aiheuttamia muutoksia. Vatsakalvomatoa, Setariaa, ei ole kunnan epidemiana esiintynyt alueellamme tämän vuosituhannen puolella. Sauli Laaksosen tutkimuksen mukaan Imusuonimato on levinnyt Suomen poronhoitoalueelle pohjoisinta kolkkaa myöten.

MIKROBIen aiheuttamilta laajoilta epidemioilta olemme välttyneet, tulehdussairauksia näemme lähinnä yksittäistapauksina. Varmaankin suhteellisen vähäinen tarhaus on tässä etu. Poikkeuksena tosin silmätulehdukset, jotka ovat ehkä herpesen alun perin aiheuttamia, mutta tutkimuksissa saamme kiinni lähinnä Moraxella –silmätulehdusbakteerin. Joskus jopa Listeriaa on löytynyt tarhatsuista poroista, tämän löydöksen merkitys on zoonosiluonteesta takia eri mittakaavassa.

Norjan rajalla haluamme tietysti torjua myös tulevaisuudessa cwd –näivetystaudin mahdollista leviämistä, eläviä poroja Norjasta saa tuoda vain suoraan teurastamon aitaukseen teurastusta varten. Näytteitä kerätään parhaillaan yli vuoden ikäisistä kuolleista, ei teurastetuista, poroista näivetystautitutkimuksiin. Viime vuonna tähän aikaan näytteitä saatiin runsaasti, tänä vuonna on ollut onneksi hitaampaa.

RAVINNONSAANTI on vahvasti liitoksissa muuhun sairastavuuteen. Juuri tähän aikaan, maaliskuuhuhtikuussa eläinlääkäreillä on taas eräänlainen sesonki käynnissä. Jos ravinnonsaanti on porovaatimella niukkaa, vaatimet luovat vasansa. Tämä on luonnon keino säästää emä, vaikka poromiehen näkökulmasta sen vuoden tuotto menetetään. Jostain syystä porolla myöhäinen abortti johtaa hyvinkin usein kohdun ulosluiskeeseen, jolloin eläinlääkärin apu on tarpeen. Huonoimpina vuosina hoidamme tällaisia päivittäin. Kuluva vuosi ei vaikuta huonolta tältä kannalta.

Heikkokuntoiset, nälkiintyneet, kuihtuneet porot ovat erityisen herkkiä stressin vaikutuksille. Samoin loiset, virukset ja bakteerit saattavat saada niistä yliotteen, vaikka normaalikuntoinen poro pystyisi paremman vastustuskykynsä turvin elämään sopusoinnussa samojen taudinaiheuttajien kanssa.

ILMASTONMUUTOS aiheuttaa uhkaa, pelkäämme tautien ja loisten leviämistä pohjoista kohti, samoin mietimme vaikutuksia kasvillisuuteen ja laidunten jäätymiseen tai homehtumiseen. Ja miten poro itse sopeutuu uuteen ilmastoon.

PEDOISTA olen teurastamoilla, aidoilla ja vastaanotolla tavannut kotkan, ahman, ilveksen, karhun ja suden aiheuttamia vammoja; raatelujalkia ja niistä seuranneita tulehduksia. Tuoreeltaan hoidettuna nämä tilanteet usein päättyvät hyvin, mutta myöhemmin hoitoon päässeet sairastuvat ja kuolevat monesti pitkänkin ajan kuluttua elimistössä kehittyvän bakteeritulehduksen takia. Myös teurastamohylkäyksiä tulee samasta syystä.

Eläinlääkärinä olen seurannut lähimpää Utsjoen merkkiipiirin paliskuntien tilannetta sieltä vuodesta 1989. Isoja muutoksia on tapahtunut. Porot kootaan jo syys-lokakuussa suurimmalta osin, ja tuhatmäärin teuraita saadaan ajoissa pois kuluttamasta talvilaitumia. Välillä seikkailtiin vasojen tarharuokinnan kanssa enemmänkin, mikä meni monesti huonoksi puuttuvan tietotaidonkin vuoksi. Lopulta kuitenkin päädyttiin

siihen, että vasojen on parasta opiskella emiensä kanssa ensimmäinen talvi, ja kevättalven lisäruokinta tapahtuu luonnonlaitumille tokkoon. Kun tästä on tullut rutiinia, joka aloitetaan ajoissa ennen kuin ollaan jossain katastrofitalanteessa keväisten hankien kanssa, nähdään hyödyt syksyllä korkeina vasaprocentteina ja teuraspainoina. Erotukset on saatu sujuvammiksi, jolloin poroille stressiä aiheuttavaa aidassaoloa on vähemmän. Jotkut porojen terveyteen ja hyvinvointiin vaikuttavat asiat eivät ole paliskuntien käsissä, esimerkiksi ilmastonmuutos ja muu maankäyttö eivät ole pelkästään paliskunnan toimilla muutettavissa. Mielestäni kuitenkin näiden paliskuntien toimia voidaan pitää esimerkkinä siitä, että viisailla ratkaisuilla voidaan päästä nykyisillä poroluvuilla kestäväan tasapainoon.